

Громык Юрий. Западнополесские наречия, сопоставимые с беспредложными формами именительного и винительного падежей существительных. На материале западнополесского говора проанализированы наречия, которые по происхождению представляют собой застывшие беспредложные формы именительного и винительного падежей существительных. Прослежена зависимость морфемно-словообразовательного строения этих наречий от грамматического характера базовых субстантивов и структуры их основ. Выяснено, что в западнополесском диалекте группа наречий, сопоставимых с беспредложными формами именительного и винительного падежей существительных, представлена большим, чем в литературном языке, количеством дериватов. Несколько рассматриваемых наречий квалифицированы как славянские архаизмы.

Ключевые слова: западнополесский диалект, наречие, адвербиализация, существительное, именительный падеж, винительный падеж.

Hromyk Yuriy. Western Polissian Adverbs Correlated with Non-Prepositional Forms of the Noun Nominative and Accusative Cases. The adverbs which are still non-prepositional forms of the noun nominative and accusative cases by origin are analyzed on the material of Western Polissian dialect. The dependence of the word forming structure of these adverbs on the grammatical character of the basic substantives and their stem structure is being traced. It is ascertained that in Western Polissian dialect the group of adverbs correlated with non-prepositional forms of noun nominative and accusative cases is represented by the number of derivatives larger than in the standard language. Some of the analyzed adverbs are identified as Slavic archaisms.

Key words: Western Polissian dialect, adverb, adverbialisation, noun, nominative case, accusative case.

Стаття надійшла до редколегії
11.04.2013 р.

УДК 811.161.2'272

Ніна Данилюк

Мовна політика України в контексті європейського досвіду

У статті розглянуто особливості мовної політики України на сучасному етапі, піддано критичному аналізу статті Закону «Про засади державної мовної політики», підкреслено важливість використання досвіду мовного планування європейських країн для вирішення актуальних проблем.

Ключові слова: мовна політика, мовна ситуація, мовне планування, державна мова, двомовність, мовна стійкість, національна ментальність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мова як суспільне явище, мовна ситуація та мовна політика в Україні стали предметом вивчення таких учених, як О. Ткаченко, Л. Масенко, А. Погрібний, Л. Ставицька, Я. Поліщук та ін., котрі відзначають наявність багатьох невирішених соціолінгвістичних питань [13; 18–21]. **Мета** нашої статті – розгляд особливостей сучасної мовної політики України та її законодавчої бази в контексті досягнень європейських країн.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. *Мовна політика* – це «заходи держави щодо розв'язання питань розвитку мови (мов) у соціумі, країні» [4, с. 93]. Мовна політика держави ґрунтується на всебічному аналізі мовної ситуації, тобто «сукупності умов, що характеризують визначені законом і насправді реалізовані правила мовної поведінки громадян», зокрема, використання державної мови та інших мов у всіх сферах життя суспільства [4, с. 93–94].

Специфіка мовної ситуації в Україні, на думку Л. Масенко, полягає в тому, що «за радянської доби явище спонтанної гібридизації української і російської мов <...> супроводжувалось офіційною практикою нівеляції самотніх рис української мови з політичною метою знищення її як незалежного мовного утворення, як формотворчого чинника культури, національної символіки і ментальних кодів» [13, с. 6]. Це призвело до диспропорції у функціонуванні української та російської, а також інших етнічних мов на території України. За даними останнього всеукраїнського перепису населення (грудень 2001 р.), українська мова – рідна для 32 708 тис. осіб (67,5 % від загальної кількості жителів – 484 657 тис.). Серед українців мову своєї національності назвали рідною 85,2 %, решта 14,8 % –

російську. Разом з тим, 95,9 % росіян вважали рідною російську мову і лише 3,9 % – українську [15]. Тобто, рівень русифікації українців значний, а рівень асиміляції росіян – дуже низький.

О. Ткаченко вважає, що здійснення значної русифікації стало можливим завдяки послабленню в українській спільноті такої важливої риси, як мовна стійкість, пов'язаної з етнічним самозбереженням [21, с. 3]. Зауважимо, що в Україні високий рівень мовної стійкості мають угорці (95,4 % визнали угорську мову рідною), кримські татари (відповідно 92 % – кримськотатарську), румуни (91,7 % – румунську), гагаузи (71,5 % – гагаузьку), молдавани (70 % – молдавську (румунську). Найнижчі показники мовної стійкості у євреїв (3,1 % визнали мову своєї національності рідною) та греків (відповідно 6,4 % – грецьку) [15]. Українцям же властивий, за висловом Л. Масенко, «мовний конформізм», нерідко спричинений «мовним диктатом середовища», особливо відчутним у містах в центрі, на сході та півдні України [13, с. 134].

Серед російськомовного населення України А. Погрібний виділив 4 групи: 1) етнічні росіяни; 2) зрусифіковані українці (або представники інших етносів), байдужі до української (рідної) культури; 3) українці, які мають проблеми зі знанням української мови, але залишилися українськими патріотами; 4) українці, які стоять на шляху повернення до рідних витоків [18]. На його думку, «зادля свого збереження держава має припинити загравання з шовіністичними та зденационалізованими силами нашого суспільства, покластись на його здорову, державницьки зорієнтовану основу» [18, с. 147]. Загальну картину мовної ситуації в Україні ускладнює наявність носіїв т. зв. «суржик», яким називають «суміш двох чи кількох мов, коли чергуються, плутаються українські і російські, українські і польські (а зараз – українські й англійські. – *Н. Д.*) <...> слова і звороти, викликаючи ефект неграмотності з погляду літературної норми мови» [3, с. 179]. Я. Поліщук кваліфікує суржик як «явище змішаної мовної свідомості», причини виникнення і поширення якого лежать у металінгвістичній площині, пов'язаній із постколоніальним минулим країни [19, с. 3]. Учені підкреслюють небезпеку цього різновиду «некодифікованої розмовної мови малоосвічених людей» [20, с. 263], що спричиняє деформації у національно-мовній картині світу, звуження функцій мови лише до засобів спілкування.

Таким чином, визначаючи принципи мовної політики України, потрібно враховувати диспропорції у використанні мов, відновити де-факто української мови і мов національних меншин. Корисними могли б стати матеріали міжнародного проекту 2006–2008 рр. «Мовна політика в Україні: антропологічні, лінгвістичні аспекти та подальші перспективи», що вирізняється всебічним аналізом сучасної мовної ситуації в усіх суспільних сферах нашої країни (законодавство, політика, освіта, судочинство), містить дані опитувань, «Рекомендації щодо майбутньої мовної політики України» [14].

Вироблення напрямів мовної політики ґрунтується на тому, що Україна – незалежна держава, за яку на всенародному референдумі у грудні 1991 р. проголосувало 90 % населення (не лише українці, а й представники інших етносів, що становили майже 28 %). Вона відповідає міжнародним критеріям національної держави, за якими головний суб'єкт національно-державного самовизначення – «нація, яка традиційно проживає на даній території, є в ній найчисельнішою етнічною спільнотою; її територія розселення визначає кордони держави, а самоназва нації стає назвою держави, яку вона утворює» [3, с. 9]. Згідно з переписом 2001 р. на території України мешкають представники 130 етносів, однак українці – найчисельніша етнічна спільнота (станом на 2001 р. – 37541,7 млн). Вони кількісно переважають у всіх регіонах України (окрім АР Крим) і становлять 77,8 % населення [16]. Європейський досвід показує, що з 47 країн (якщо врахувати Росію, Закавказзя і Туреччину) мову титульної нації проголошено державною (офіційною) у 41 країні.

Варто сказати, що в нашій державі створено законодавчу базу, необхідну для здійснення мовної політики. У ст. 10 Конституції України, прийнятій 28.06.1996 р., записано: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України» [12, с. 7]. Законом України «Про освіту» від 04.06.1991 р. (ст. 7), Законом України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 р. (ст. 7) та Законом України «Про дошкільну освіту» від 20.12.2001 р. (ст. 10) встановлено, що мова освіти, навчання і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах визначається Конституцією України та законами про мови [7–9]. У Законі України «Про освіту» зі змінами від 20.11.2012 р. посилання на Конституцію відсутнє, а мова освіти визначається ст. 20 Закону України «Про засади державної мовної політики». Таке ж формулювання знаходимо і в новій редакції ст. 5 Закону «Про вищу освіту» від 05.12.2012 р. [5; 7].

Закон України «Про засади державної мовної політики» зі змінами від 06.11.2012 р., як сказано у вступній частині, ґрунтується на положеннях Конституції України, Декларації прав національностей і Закону України «Про ратифікацію Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин» від 15.05.2003 р. *Регіональною мовою* або *мовою меншини* тут названо таку мову, що «традиційно використовується в межах певної території держави громадянами цієї держави, які складають групу, що за своєю чисельністю менша, ніж решта населення цієї держави, та / або відрізняється від офіційної мови (мов) цієї держави» [6]. Незрозуміло, чому регіональну мову і мову меншини подано як синонімічні поняття, тим більше, що термін «мова національної меншини» пояснено так: «мова меншини, що об'єднана спільним етнічним походженням». Зауважимо, що в Європейській хартії статус цих мов пов'язано передусім із територією поширення (ч. I, ст. 1 [2]).

У Законі «Про засади державної мовної політики» задекларовано, що державна мовна політика України базується на визнанні і всебічному розвитку української мови як державної, гарантуванні вільного розвитку регіональних мов або мов меншин, інших мов, а також права мовного самовизначення і мовних уподобань кожної людини. У ст. 7 в переліку регіональних мов або мов меншин названо такі: російська, білоруська, болгарська, вірменська, гагаузька, ідиш, кримськотатарська, молдавська, німецька, новогрецька, польська, ромська, румунська, словацька, угорська, русинська, караїмська, кримчацька (всього 18 мов). Зауважимо, що згідно з європейським розумінням, до мов, що знаходяться під загрозою, повинні належати ті, що не мають підтримки відповідних етнічних держав і потребують захисту. В українській ситуації це передусім мови кримських татар, гагаузів, караїмів, кримчаків та ін. Очевидно, з політичних причин до переліку потрапила й російська мова.

Як відомо, головне експертно-наукове управління Верховної Ради 23.05.2012 р. надало висновок, що законопроект містить чимало вад і потребує доопрацювання. Комітет ВР України з питань культури і духовності констатував, що Закон не відповідає положенням Конституції України (ст. 10, 22, 24, 92, 157), не має фінансово-економічного обґрунтування і рекомендував відхилити його. Однак, незважаючи на це, депутати 03.07.2012 р. ухвалили цей Закон, а тодішній Голова Верховної Ради В. Литвин і Президент України В. Янукович його підписали. Щоправда, з ініціативи Президента було створено робочу групу для покращення Закону.

Критики Закону «Про засади державної мовної політики» зазначають, що в ньому «простежується тенденція наділити російську мову особливим статусом, відмінним від статусу інших мов національних меншин», оскільки її виокремлено в тексті Закону дев'ять разів [1]. Між тим, у «Європейській хартії регіональних мов або мов меншин» не надано преференцій жодній із регіональних мов.

У названому Законі України записано, що до кожної з регіональних мов або мов меншин застосовують передбачені заходи, якщо кількість носіїв, які проживають на території поширення мови, становить 10 %. Однак за рішенням місцевої ради в окремих випадках заходи можуть стосуватися і мов, регіональна група носіїв яких становить менше 10 % [6]. У тексті Хартії не визначено переваг у використанні регіональних мов за кількістю їхніх носіїв, оскільки йдеться про захист міноритарних (меншинних) мов, а не мов меншин.

Як відомо, після прийняття Закону «Про засади державної мовної політики» статус регіональної отримали російська мова (у м. Одесі та Одеській обл., у м. Красний Луч і м. Первомайську Луганської обл., містах Севастополі, Харкові, Ялті, Миколаєві, Херсоні, а також у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській і Дніпропетровській областях), угорська (у м. Берегово та Виноградівському р-ні Закарпатської обл.), румунська у м. Герцаїві та Герцаївському районі, у с. Волоці Глибоцького району, с. Тарасівці та с. Нижні Петрівці Сторожинецького р-ну Чернівецької обл., а також у с. Біла Церква Рахівського р-ну Закарпатської обл.) і польська (у с. Нижні Петрівці та с. Аршиця Сторожинецького р-ну Чернівецької обл.). Про визнання польської мови як регіональної ставлять питання жителі смт. Довбиш Житомирської обл., м. Мостиська та Мостиського р-ну Львівської обл. та ін. А в м. Ізмаїлі Одеської області цей статус надано російській мові, проте відмовлено болгарській, хоча болгарари там становлять 10 % населення.

У ст. 9 Закону дозволено органам місцевого самоврядування використовувати регіональну мову не лише для внутрішнього спілкування, але й для листування з органами державної влади вищого рівня. Зауважимо, що в Хартії, на яку посилаються автори Закону, не йдеться про використання регіональних мов на загальнодержавному рівні.

Згідно зі ст. 20 аналізованого Закону, громадянам України гарантується право отримувати освіту державною або регіональними мовами. Для цього досить, у разі потреби, написати заяву в будь-який

час протягом навчання. Незрозуміло, як тоді буде здійснюватися комплектування класів і груп, а також планування навантаження, що відбувається перед початком навчального року, звідки візьмуться кошти на додаткові групи, вчителів і викладачів. Дивним є положення про те, що мову навчання у приватних закладах усіх рівнів визначають їхні засновники або власники, оскільки тут навіть не згадано про вивчення державної мови. У ратифікованій Хартії наявне інше формулювання: «передбачити можливість надання суттєвої частини» дошкільної, початкової, середньої та професійно-технічної освіти відповідними регіональними мовами або мовами меншин. Щодо вищої освіти сказано: «передбачити можливість надання університетської та іншої вищої освіти регіональними мовами або мовами меншин» або «забезпечити можливості вивчення цих мов як окремих дисциплін» (ч. III, ст. 8 [2]).

У сфері науки Законом України про мовну політику гарантовано вільне використання не лише державної, а й регіональних мов або мов меншин та іноземних мов за вибором виконавців науково-дослідних робіт (ст. 20). Така мовна невизначеність може призвести до ускладнення обміну досягненнями учених. Натомість у Хартії знаходимо положення про «сприяння здійсненню наукових досліджень в галузі регіональних мов або мов меншин в університетах чи аналогічних установах» (ч. II, ст. 7 [2]).

Згідно із Законом про засади мовної політики, держава відмовляється від регулювання використання державної мови у сферах кіноіндустрії, телебачення, радіомовлення, друкованих ЗМІ, книговидавництва тощо. Верховний комісар ОБСЄ у справах національних меншин з цього приводу зазначає: «Ринкові міркування у поєднанні із ситуацією асиметричної двомовності в Україні сприятимуть імпорту й виробництву російськомовних програм, фільмів та публікацій, оскільки все це буде значно дешевше виробляти або імпортувати... Таке дерегулювання буде унікальним, оскільки більшість держав-членів ОБСЄ здійснюють регулювання для забезпечення адекватної присутності державної мови у ЗМІ, зокрема, на телебаченні. Це стосується не лише «малих» мов, наприклад, голландської мови або скандинавських мов, а і «великих», як наприклад французької» [17]. Крім того, Верховний комісар зауважив, що створення умов, за яких особі не потрібно знати державну мову, не лише не узгоджується із позицією щодо об'єднаної ролі державної мови, а й є повною суперечністю закладеному в п. 9 ч. 2 ст. 5 Закону принципу, за якого кожна особа в суспільстві вільно володіє кількома мовами.

Як стверджує Генеральний секретар Ради Європи Т. Ягланд, Закон України «Про засади державної мовної політики» не відповідає Європейській хартії про захист регіональних мов і мов меншин, тому «у Венеціанській комісії знайшлося безліч критичних коментарів до його тексту» [11].

Важливе значення має прийняття і виконання Державної програми розвитку української мови. Постановою Кабінету міністрів від 02.10.2003 р. було затверджено Державну програму розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 рр., у якій запропоновано конкретні заходи для покращення використання української мови та визначено відповідальних за певні напрямки роботи [14; 19]. Можна констатувати, що програму виконано лише частково. Зокрема, попри існування кількох проєктів концепції, Верховна Рада схвалила Закон Ківалова-Колесніченка без належного обговорення та доопрацювання (це було вимогою програми). Донині не запроваджено санкцій за недотримання мовного режиму держслужбовцями (навіть депутатами ВР України). Не створено системи моніторингу етномовних процесів і використання української мови у всіх сферах життя суспільства.

Разом з тим, варто відзначити й певні досягнення у галузі комп'ютерної лексикографії та електронних баз даних. Створено мовно-інформаційний фонд НАН України, розроблено теорію лексикографічних систем [24], концепцію нового Словника української мови і видано перший том (заплановано 20 томів). Продовжується укладання національного корпусу української мови (Інститут мовознавства НАН України імені О. О. Потебні та Інститут української мови НАН України) й лінгвістичного корпусу текстів української мови (Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка). Підготовлено електронні посібники з української мови. Зараз розроблено нову програму розвитку і функціонування української мови, яку, за словами В. Януковича, потрібно «гармонізувати» із Законом України «Про засади державної мовної політики» [22].

Зіставивши ситуацію в Росії, виявимо, що російська мова там виконує три основні функції: мови російської нації (російської етнічної мови), державної мови Російської Федерації, мови міжнародного спілкування. Статус російської мови як державної закріплено в Конституції РФ (1993 р.), у

Законі про мови народів РФ (1991 р., зі змінами 1998 р.), Законі про державну мову РФ (2005 р.). Прийнято нову Федеральну програму «Російська мова» на 2011–2015 рр., згідно з якою розроблені заходи для підтримки російської мови у СНД [23]. Хоча в Росії є території компактного проживання українців (Курська, Воронежська, Білгородська, Ростовська області, Краснодарський і Ставропольський краї та ін.), про підтримку української мови як регіональної або мови меншини не йдеться. Європейську Хартію у Росії не ратифіковано, незважаючи на те, що ЮНЕСКО в 2009 р. констатувала, що 136 мовам на її території загрожує зникнення.

Для вироблення мовної політики України як країни-сусіда ЄС дуже важливий європейський досвід. Коло внутрішніх мовних проблем у всіх країнах різне, однак скрізь вони стосуються багатомовності, оскільки одномовних країн у Європі немає. На Світовому конгресі з мовних політик (Барселона, 2002 р.) визначено, що «мовна політика – це сукупність інструментів, які певна мовна група виробляє й застосовує з метою врегулювання мовного розмаїття» [25]. За даними сайту Ж. Леклерка «L'amenagement linguistique dans le monde» («Мовне облаштування світу»), виділяють такі типи мовних політик: 1) політика стратегічної багатомовності (Австралія, Індія, Угорщина, Люксембург, Словенія та ін.) – на офіційному рівні одномовна країна використовує дві або кілька мов національних меншин; 2) політика офіційної одномовності (Албанія, Хорватія, Естонія, Франція, Румунія, Латвія, Литва, Італія, США); 3) місцева (регіональна) мовна політика (Польща, Чехія, Португалія, деякі штати США) – залежить від специфіки регіону; 4) політика офіційної двомовності або багатомовності, необмежена територіально (Ірландія, Білорусь, Норвегія, Канада) або обмежена певними регіонами (Іспанія – стосовно Каталонії та Країни Басків; Великобританія – Ірландії) чи відносинами з центром (Федеральна Бельгія, Швейцарія); 5) політика диференційованого юридичного статусу (Болгарія, Македонія, Румунія) – мовні права більшості повніші, ніж у меншості; 6) комбінована політика (Німеччина – стосовно Саксонії); 7) асиміляційна мовна політика (Афганістан, Туреччина, В'єтнам) [12, с. 8–10].

Враховуючи досвід інших країн, за нинішніх соціолінгвістичних та політичних умов в Україні повинна бути законодавчо закріплена і запроваджена політика офіційної одномовності. «Приклад Франції, Німеччини, Румунії тощо свідчить, що саме єдина офіційна (державна) мова послугувала цим країнам основним консолідуючим фактором в період їхнього національного державотворення. Україна має скористатися позитивним досвідом саме таких держав і не повторювати печальних «уроків двомовності» Ірландії, Білорусі або інших, які надали у свій час колишній домінуючій мові офіційного статусу, а нині <...> їхні титульні мови знаходяться на межі вимирання у власній державі» [12, с. 17]. Разом з тим, відзначимо, що в результаті цілеспрямованої мовної політики держави, яку, скажімо, проводить Ірландія, мовна ситуація тут покращується [27]. Це стосується також підтримки і вивчення мови етнічних меншин.

Відомо, що норми міжнародних мовних політик вироблено спільними зусиллями європейських політичних структур – Ради Європи, ОБСЄ, ЄС. В Універсальній декларації мовних прав (1996 р.) теоретично закріплено однакові права носіїв різних мов. Основну ознаку мовної політики на європейському континенті сформулювала Рада Європи: «L' unite dans la diversite» («єдність у різноманітті»). Головним принципом мовних стосунків у ХХІ ст. має стати дбайливе ставлення до розмаїття мов світу і сприяння викладанню національних мов [25]. У 2001 р. прийнято Універсальну декларацію ЮНЕСКО про культурну різноманітність, у 2005 р. – Конвенцію про збереження нематеріальних культурних надбань і Конвенцію про захист і просування різноманітності культурних виявів. 2008 р. Генеральною Асамблеєю ООН було проголошено Міжнародним роком мов, а ЮНЕСКО як керівний орган організувала та погодила відповідні акції [26]. Усе це свідчить про посилену увагу до етнічних мов і культури у наш час.

Висновок. Проведений аналіз документів, які стали правовою основою для здійснення мовної політики, дає змогу констатувати, що законодавча база в Україні загалом відповідає нормам світової практики. Однак для вироблення напрямів державної мовної політики бракує глибокого вивчення нинішньої мовної ситуації в Україні. Лише задекларувати державний статус української мови для повноцінного її утвердження в усіх сферах суспільного життя недостатньо. Необхідно створити механізми реалізації правових документів, а також врегулювати питання, пов'язані з юридичною відповідальністю за порушення законів. Мовна політика в Україні повинна відповідати конституційним нормам, положенням відповідних міжнародно-правових зобов'язань і стратегії державотворення.

Джерела та література

1. Альберда Т. Мовна ситуація в Україні : полемічні нотатки [Електронний ресурс] / Т. Альберда. – Режим доступу : <http://h.ua/story/359194/>
2. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_014
3. Етнонаціональна структура українського суспільства : довідник / В. Б. Євтух, В. П. Трощинський, К. Ю. Галушко, К. О. Чернова. – К. : Наук. думка, 2004. – 343 с.
4. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор ; ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
5. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
6. Закон України «Про засади державної мовної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/print1359880451779384>
7. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
8. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
9. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
10. Інтерв'ю з Генеральним секретарем Ради Європи Турбйорном Ягландом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/rada_evropi_zakon_pro_regionalni_movi_zahischaetilki_rosiysku.html
11. Конституція України. Офіційне видання. Прийнята на У сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Вид. дім «Інюре», 2004. – 104 с.
12. Лазаренко Л. Досвід мовних політик світу й українська перспектива (інформаційно-аналітичний огляд) / Л. Лазаренко // Українська мова. – 2003. – № 4. – С. 3–22.
13. Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір / Л. Масенко. – К. : Вид. дім «КМ “Академія”»; Всеукр. т-во «Просвіта», 2004. – 163 с.
14. Мовна політика та мовна ситуація в Україні. Аналіз і рекомендації / ред. Ю. Бестерс-Дільгер. – К. : Вид. дім «КМ “Академія”», 2008. – 363 с.
15. Мовний склад населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/language/>
16. Національний склад населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>
17. Оцінки та рекомендації Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин стосовно проекту Закону «Про засади мовної політики в Україні» (№ 1015-3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khp.org/index.php?id=1346405386>
18. Погрібний А. Державна мова як важіль українського державотворення / Анатолій Погрібний // Мовознавство : доп. та повідомл. IV Міжнар. конгресу українців / відп. ред. В. Німчук. – К. : Пульсари, 2002. – С. 142–149.
19. Поліщук Я. Металінгвістичний феномен суржик / Ярослав Поліщук // Укр. мова та л-ра. – 2003. – Ч. 21 (328). – С. 3–12.
20. Ставицька Л. Суржик: суміш, мова, комунікація / Л. Ставицька, В. Труб // Українсько-російська двомовність: Лінгвосціологічні аспекти : зб. наук. пр. / заг. ред. Л. Ставицької. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2007. – С. 31–121.
21. Ткаченко О. Проблема мовної стійкості та її джерел / О. Ткаченко // Мовознавство. – 1990. – № 4. – С. 3–10.
22. Янукович хоче «гармонізувати» програму розвитку української мови під новий «мовний» закон [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dt.ua/POLITICS/yanukovich_hoche_garmonizuvati_programu_rozvitku_ukrayinskoji_movi_pid_noviy_movnij_zakon.html
23. Федеральная целевая программа «Русский язык» на 2011–2015 гг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rs.gov.ru/taxonomy/term/184>
24. Широков В. А. Інформаційна теорія лексикографічних систем / В. А. Широков. – К. : Довіра, 1998. – 331 с.
25. Congres Mondial sur Les Politiques Linguistiques [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.linguapax.org/congres/Concluzions/con3_fr.html. – P. 2
26. Ĝenerala direktoro de Unesko pri la Jaro de Lingvoj // Esperanto: Oficiala organo de Universala Esperanto-Asocio (en oficialaj rilatoj kun UN kaj Unesko). – N-ro 1210 (1). – Januaro, 2008. – P. 7.
27. O’Riain S. La Defio de la Politiko de Plurlingveco kaj Lingvolernado / S. O’Riain // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2008. – № 2. – С. 21–23.

Данилюк Ніна. Языковая политика Украины в контексте европейского опыта. В статье рассмотрены особенности языковой политики Украины на современном этапе. Отмечена диспропорция в функционировании украинского и русского, а также других этнических языков, которая определяет языковую ситуацию в стране. Указано наличие законодательной базы, необходимой для осуществления языковой политики. Подвергнуты критическому анализу статьи Закона Украины «Об основах государственной языковой политики», обращено внимание на потребность принятия новой государственной программы развития и функционирования украинского языка. Подчеркнута важность использования опыта лингвистического планирования европейских стран для решения актуальных проблем языковой политики Украины.

Ключевые слова: языковая политика, языковая ситуация, языковое планирование, государственный язык, двоязычие, языковая стойкость, национальная ментальность.

Danylyuk Nina. Language Policy of Ukraine in the Context of the European Experience. The article deals with the research of the peculiarities of the language policy of Ukraine. In the course of studies it has been pointed out that there is a visible inconsistency between functioning of the Ukrainian and Russian languages and other national languages that characterizes a language situation in the country. It has been stated that there is a necessary legislative basis for a successful language policy but the main articles of the Ukrainian Law «About the Basis of the State Language Policy» which have been critically analyzed lack some important statements, so there is a great need in launching a new state program of the development and functioning of the Ukrainian language. It has been underlined that the study and implementation of the European experience in the sphere of linguistic planning which is aimed at the solution of the acute problems are of practical and theoretical value for Ukraine and its language policy.

Key words: language policy, language situation, language planning, state language, bilingualism, language stability, national mentality.

Стаття надійшла до редколегії
22.03.2013 р.

УДК 81'246.2:152.32

Вікторія Загороднова

Регіональні особливості та вплив мовної ситуації у південно-східному регіоні України на мовну освіту представників національних спільнот

У статті порушено питання про необхідність наближення рівня мовної освіти представників національних спільнот до європейського стандарту, вивчення декількох мов, що вимагає формування полімовної особистості та її реальних комунікативно-пізнавальних, культурних компетентностей, що є основою крос-культурного навчання мов. Розглядаються регіональні особливості та вплив мовної ситуації в південно-східній Україні на мовну освіту певної категорії учнів, визначена і обґрунтована суть понять «двомовність», «полімовність», а також описані їх характеристики.

Ключові слова: полімовна особистість, крос-культурне навчання, міжкультурна комунікація, мовна ситуація, білінгвізм, трілінгвізм, полілінгвізм.

Постановка наукової проблеми та її значення. На території південно-східного регіону України мешкають представники різних національних спільнот. Кожен етнос у своїй суспільномовній практиці виявляє властиві йому специфічні риси. Визначальне те, що окремі з цих етносів володіють не однією мовою, а двома і більше. Наприклад, росіяни – російською, українською, болгарська – болгарською, українською, російською.

Сьогодні в загальноосвітніх закладах досліджуваного регіону створені умови для вивчення учнями-представниками національних спільнот як рідної мови та культури, так і державної (української). Нарешті, у школах із українською мовою навчання діти мають можливість опанувати мову національних спільнот за допомогою окремих предметів або факультативних курсів. Представники національних спільнот «...сьогодні вивчають не тільки російську мову, а й ті мови, яких у попередні десятиліття не було або майже не було у школах України. Це – болгарська, новогрецька, кримськотатарська, польська, іврит тощо. Розширення кола мов, які вивчають у школі, має значення